

простір, упровадженням європейських стандартів і розширенням співпраці з міжнародними фінансовими інститутами [3].

Отже, банківська система України під час війни зазнала значних змін як у структурі, так і в роботі. Збройний конфлікт спричинив втрату частини активів, скорочення кількості банків, посилення ролі державних установ і зменшення участі іноземного капіталу. Ринок став більш концентрованим – більші банки зосередили більшість активів, що одночасно підвищує стійкість, але знижує конкуренцію. Вони сконцентрувались на збереженні ліквідності та підтримці державних фінансів, скоротивши кредитування бізнесу й населення через високі ризики. Антикризові дії НБУ допомогли уникнути системної кризи та зберегти стабільність сектору, однак залишаються проблеми – зростання частки проблемних кредитів, обмежене фінансування економіки й слабка фінансова доступність у постраждалих регіонах. Попри це, банківський сектор демонструє стійкість: зростає депозитна база, впроваджуються цифрові технології та вдосконалюється управління ризиками. Надалі розвиток системи має бути спрямований на підтримку економічного відновлення, зміцнення фінансової стабільності, розширення доступу до банківських послуг і відновлення довіри населення.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко Н. С., Мирончук В. М., Шипель І. В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Фінанси, банківська справа та страхування*. 2022. С. 2–7. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556/1497>.
2. Руцишин Н.М. Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку / Руцишин Н.М. та ін. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. С. 29–35. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1512/1423>.
3. Агрес О. Г., Садура О. Б. Стан банківської системи України в умовах війни: проблеми стабільності та стратегічні орієнтири розвитку. *Фінансова політика*. 2025. С. 74–80. URL: https://re.gov.ua/re202502/re202502_073_AhresOH,SaduraOB.pdf.
4. НБУ - про фінансовий стан банківської системи під час війни - FINBALANCE. *FINBALANCE. Все про економіку та фінанси*. URL: <https://finbalance.com.ua/news/bankivska-sistema-ukrani-popri-viynu-zumila-zbilshiti-depozitny-i-kreditny-portfel>.

Щербаков Д.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студент БП «Економіка», 4 курс
Наукова керівниця: Палієнко Т.П.,
PhD з економіки, старший викладач кафедри економічної теорії

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

24 лютого 2022 року стало величезним викликом для банківської системи України, який та повинна була пройти через критичну важливість цього сектору економіки для функціонування держави та населення в цілому. При сценарії дисбалансу попиту та пропозиції банківських послуг або нестачі ліквідності, в державного управління могло б не вистачити інструментів фінансової підтримки країни та протидії ворогу, а населення, втративши економічні можливості та довіру до банківської системи завдало б критичного тиску на останню, що могло б як мінімум зруйнувати надії на здорову економічну діяльність країни, а як максимум призвести до падіння всієї банківської системи чим неодмінно скористався би ворог. Завданням цієї доповіді є аналіз деталей та вирішення кризи початку повномасштабної війни та розвиток банківського сектору під час продовження військового стану

З початку повномасштабної війни, Національний банк України не вдавався до стандартних інструментів монетарної політики послуговуючись виключністю положення (лише в червні піднявши облікову ставку до 25%, та в липні зафіксувавши курс гривні до

долара), натомість були запровадженні більш прямі заходи щодо обсягів продажу валюти та пом'якшення діяльності банків, наприклад були введені кредитні канікули, послаблена оцінка кредитного ризику, тимчасово відмінена регуляція непрацюючих кредитів і т.д. Політика НБУ у комунікації з банками полягала у зменшенні регуляції з боку НБУ, але максимальній чесності та швидкості у звітуванні фінансового стану банками.

Головні ризики банківської системи можна поділити на фінансові і комунікаційні. До комунікаційних входить неможливість працювати на захоплених територіях та міграція населення [1]. На початку березня працювало лише 55% всіх відділень в країні, але вже до червня цей показник виріс до 85% [2], мережа POS-терміналів скоротилась на чверть. Щорічно кількість відділень досі зменшується, але в незначному обсязі. Також значною проблемою є міграція населення (в тому числі працівників) як в середині країни так і за кордон, але банки серйозно розвивають цифровізацію та дистанційну працю запит на що з'явився ще під час пандемії коронавірусу тому реакція на проблеми була швидкою і з кожним роком проблема комунікації стає все меншою [3].

У фінансовому плані банкам допомогли пом'якшення регуляції від НБУ, а також новий випуск ОВДП для наповнення бюджету. Завдяки цьому, а також політиці започаткованій ще під час реформ 2015-го року, ліквідності банківського сектору вистачало для покриття вкладень фізичних осіб та бізнесу [4]. До того ж, попри очікування, обсяги клієнтських коштів не зменшувалися, а навпаки зростали: за перші 2 квартали 2022 року обсяги гривневих коштів фіз.осіб зростали на 5,6% і 2,4%, а суб'єктів господарювання впали на 11% і зросли на 7%. Через підняття депозитної ставки до кінця року обсяги гривневих коштів фіз.осіб зросли на 31,2%, а бізнесу на 11,9%. Гірше ситуація складалася з кредитуванням, хоча за II кв. чисті гривневі корпоративні кредити зросли на 5,3%, в IV кв. вже падали і гривневі і валютні кредити на 6,7% і 5,2%. Загалом за рік чистий корпоративний кредитний портфель у гривні зріс на 0,5%, у валюті – зменшився на 23,9% у доларовому еквіваленті, при чому зростання у гривні відбувалося за рахунок тільки державних банків та державної допомоги, в більшості через програму «5-7-9%». З першого року війни кредитний портфель в першу чергу став складатися з позик на поточні потреби, натомість в іпотечному сегменті та на купівлю авто кредитування майже не здійснювалося [5]. До того ж, банки самі не поспішали кредитувати через надвисокі кредитні ризики (які за оцінками сягають втрати у 20% кредитного портфелю) і політику накопичення ліквідності. До кінця року банки почали визнавати кредитні втрати внаслідок війни. Питома вага непрацюючих кредитів зросла до 38,1% з 30% на початку року. Чисті активи банків зросли на 17,9% за рік переважно за рахунок депозитних сертифікатів НБУ та коштів на рахунках в інших банках. Частка державних банків у чистих активах та депозитах населення значно зростала через активнішу участь у державних програмах та через значні надходження коштів зокрема на рахунки військовослужбовців.

Головною тенденцією для банків з початку війни стало збільшення резервів під очікувані ризики. Так, за II кв. 2022 р. відрахування у резерв сягали 36,3 млрд грн через що сектор вперше за 5 років отримав збитки у 4,5 млрд грн. За перші пів року 24 з 68 банків були збитковими, тим не менш до кінця року кількість збиткових становила вже 21 банк, а весь сектор отримав прибуток у 24,7 млрд грн при відрахуванні у резерви на суму у 118,8 млрд грн.

Натомість за весь 2023 рік відрахування у резерви були мінімальними що дозволило банківському сектору бути одним з найприбутковіших в країні. 54 з 63 банків були прибутковими, а загальний прибуток сектору складав 160 млрд грн до оподаткування [6]. Головними тенденціями другого року війни було повернення до активної ролі Національного банку: був проведений стрес-тест банківської системи, посилені вимоги щодо резервів, пом'якшені валютні перекази, з 28 липня почала знижуватись облікова ставка до кінця року опустившись до 15%, з жовтня перейшли до політики гнучкого курсу що в загальному є ознаками повернення до традиційної монетарної політики, а значить і до стійкої економічної діяльності в країні. Також за ініціативи НБУ була створена мережа Power Banking що налічує 2400 відділень, забезпечених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, посиленою інкасацією готівки та додатковим персоналом у відповідь на загрози

блекауту. Продовжував розвиватись електронний банкінг, значно збільшувалась кількість платежів за допомогою технології NFC та доступ до інших цифрових інструментів.

Загалом у фінансовому плані продовжувались та посилювались тенденції минулого року. Банки продовжили збільшувати активи, за рік на 25,1%. Обсяги гривневих коштів що належать фіз.особам збільшилися на 20,5%, а підприємств – на 50,8%, рівень доларизації продовжував падати і на кінець року становив 31,5%. Вже сформувавши резерви, в 2023 році банки почали реструктуризацію кредитного портфелю з ціллю збільшення активності на кредитному ринку, але попит на кредитування все ще був заслабкий. За 2023 рік кредитування фізичних осіб зросло на 6%, а юридичних – спало на 2,2%, загалом обсяги кредитування зменшилися на 1,1%. Нестача кредитування визначається головною проблемою і для її вирішення високопосадовцями банків та аналітиками пропонувалася кооперація з міжнародними установами та державна підтримка у страхуванні ризиків, покритті частини відсотка та розробці нових кредитних програм.

Також 2023 рік відзначається законом, ухваленим 21 листопада, що затверджує унікальні правила оподаткування для банківського сектору [7]. Замість стандартних 18% від ПДВ, з 1 січня 2024 року безстроково задіяна ставка у 25%, а також 50% на прибутки за весь 2023 рік. Таким чином, за цей рік банки сплатили 79 млрд грн податків, що на 50 млрд грн більше ніж попередньо встановлено. Закон критикується за відсутність строковості нового податку у 25%, а також у зниженні інвестиційної привабливості сектору через ризики непослідовності податкової політики, що також негативно позначається на процесі продажу деяких державних банків. З іншого боку в стані війни держава потребує додаткових бюджетних надходжень і від податку на надприбутки банківського сектору, які виникли в більшій мірі через монетарну політику, фінансовий стан банків не погіршиться.

В 2024 році Національний банк відновив процес переходу банківської системи України до системи Базель III, розпочатий ще в довоєнний час [8]. Базель III – це система вимог і стандартів банківської діяльності розроблена в 2010 році у відповідь на кризу Великої рецесії та застосована в європейській банківській системі. В рамках переходу до Базель III, українські банки переходять на нову систему оцінювання з боку регулятора під назвою SREP. Раніше українські банки використовували рейтингову систему CAMELSO яка була розроблена Федеральною Резервною Системою в 1978 році і розвивалася до 90-х років. Зазначається що за новою системою оцінки НБУ буде більш проінформований у діяльності банків та буде мати можливості визначати тенденції до їхнього прояву на ринку. Загалом з переходом на Базель III в банків змінюються вимоги до капіталу, нормативності ліквідності та розрахунку фінансових показників. Перехід на нову систему оцінювання, що є визначним оновленням сектору, потребує серйозних фінансових та технологічних ресурсів, до того ж потрібна адаптація оцінювання до умов військового стану щоб повноцінно зрозуміти якісні наслідки оновлення. За результатами цього процесу є ризик того, що деякі малі та середні банки втратять державну ліцензію або будуть поглинуті, тож повноцінна інтеграція Базель III стане новим кроком у банківській системі України та зробить її більш спроможною до з'єднання з європейською системою у разі входження у Європейський Союз.

Крім цього, банківський сектор продовжував оздоровлюватись. Якщо в 2022 році банки придбали ОВДП на суму у 286 млрд грн і ще на 400 млрд грн ОВДП закупив Нацбанк, прямим чином фінансуючи бюджет, то за словами голови НБУ Андрія Пишного, за 8 місяців 2024 року банки придбали ОВДП вже на 300 млрд грн і в планах бюджету залучити ще 165 млрд грн до кінця року [9]. Активно видозмінювались умови на кредитному ринку. 6 червня Радою фінансової стабільності було затверджено стратегію з розвитку кредитування. 25 червня 17-ю найбільшими банками було підписано меморандум з пільгового кредитування відновлення енергоінфраструктури [10]. За 2024 рік ставка кредитування бізнесу у гривні знизилася на 5 в.п. і становила 15% що є найнижчим показником з 2018 року. Вага проєктів програми «5-7-9%» серед нових кредитів зменшилася з половини до третини, що вказує на домінування кредитів оформлених за ринкових умов що є ознакою бажання банків повернутися до ринкової конкуренції, але рекордне зниження ставки вказує на все ще замалий клієнтський попит.

Отже, за 2024 рік на 16,2% зросли активи банків, серед них значно збільшилася частка ОВДП, приріст яких становив третину у порівнянні з попереднім роком [11]. Натомість обсяги депозитних сертифікатів НБУ знизилися на 11,6%, через зниження їхньої дохідності. Обсяги гривневих коштів продовжували зростати, на 11,5% для фізичних осіб та на 19% для бізнесу. Рівень доларизації вкладів зменшився на 1,7 в.п. і становив 31,4%, хоча обсяги валютних коштів збільшилися на 5,5%. Обсяги чистих гривневих кредитів почали стрімко зростати, фіз.особам – на 39,9% за рік. На 60% зросли обсяги іпотечного кредитування, проте іпотеки надавалися майже виключно за державною програмою «Оселя». Чисті гривневі кредити бізнесу зросли на 20,6% за рік. Меншими темпами (на 15,2%) зросла їхня кількість у іноземних банках, при тому що відсоткова ставка на кредити бізнесу в них була меншою – 11,4% річних для іноземного бізнесу та 14,3% для українських підприємств при середній ставці на ринку у 14,7%. В державних банках обсяги чистих гривневих кредитів зросли на 24,8%. Поліпшувалась якість кредитного портфелю. За 2023 рік кількість непрацюючих кредитів знизилась приблизно на 1%, а в 2024 вже на 7,1% до рівня у 30,3%. В загальному, за 2024 рік 52 з 61 банків були прибутковими. Відрахування у резерви другий рік поспіль були мінімальними, а загальний прибуток сектору склав 103,7 млрд грн після оподаткування.

Переходячи до поточного року, за перші пів року банки отримали прибутки у 100 млрд грн до оподаткування, 13 банків з 60 були збитковими, проте їхня кількість може зменшитись до кінця року [12]. Активи банків зростали, на 12,1% у порівнянні з минулорічними показниками, і що особливо, головним джерелом збільшення активів є нарощення кредитного портфеля клієнтів – приблизно на чверть за рік. Зростали обсяги гривневих коштів фізичних осіб – на 7,3% за II кв., та на 13,1% у порівнянні з минулим роком. Зростали і кошти населення у валюті, на 11,4% річних, але через вищі темпи зростання гривневих коштів рівень доларизації все ще зменшувався. Натомість обсяги коштів бізнесу змінилися не сильно, за II кв. лише на 0,7% зросли обсяги у гривні, та на 1,2% у валюті. Обсяги гривневих кредитів бізнесу збільшувалися темпами у 29,2% річних, також з'явилось незначне зростання валютних кредитів бізнесу на рівні 5,6% річних. Частка субсидованих кредитів зменшилася до 29,3% попри незначне збільшення відсоткової ставки. Темпи зростання обсягів чистих гривневих кредитів фіз.особам становлять 34,4% річних. Частка іпотеки серед них не змінилася, проте зросли обсяги автокредитів на 9,1% за II кв. та на 36,6% річних що вказує на зростання стабільного споживчого попиту. Частка непрацюючих кредитів впала до 27%, а без урахування безнадійних боргів держбанків та їхніх еквівалентів частка становить 16,1% що є доволі стабільним показником [13].

З початку року була запроваджена програма фінансування проектів оборонно-промислового комплексу що передбачає адаптацію кредитних послуг банків під потреби окремих підприємств, в тому числі створення консорціумних кредитів. Також розпочалась реалізація стратегії з розвитку іпотечного кредитування щоб відновити ринкові взаємодії в сфері надання іпотечних послуг [14].

Головний акцент в 2025 році був на випробуванні та реалізації оновленої системи оцінювання та структури капіталу. На початку року був проведений аудит стійкості банківської системи, а в травні проведений та пройдений стрес-тест. Наразі нова оцінка непрацюючих кредитів та нова структура капіталу банків відповідає вимогам Європейського Союзу що дозволить збільшити ліміти вкладень європейськими банками та перейти до подальшої інтеграції банківських систем.

Отже, розвиток банківської системи під час війни характеризується якісними нетрадиційними заходами монетарної політики НБУ в першій рік війни та поступовим поверненням до ринкової нормальності, швидкою інноваційною реакцією банків на виклики, в тому числі розвитком цифровізації та кооперації з державою, міжнародними партнерами та між банками, високою операційною ефективністю банків на всьому протязі війни, проблемою заниженого кредитування в перші два роки та нестримною тенденцією на нарощення активів і фондування банками через що банківський сектор серйозно посилює свою роль в економічній діяльності країни. І останнє це повернення до щорічних оцінок стійкості від НБУ в цьому році, що повноцінно повертає довоєнні відносини між банками та регулятором, та ефективний

процес оновлення всієї банківської системи що наближає країну до сильнішої взаємодії з ЄС та до можливого вступу до складу Союзу.

Список використаних джерел:

1. Черкашин І. Банківська система України в умовах війни: ключові виклики та важливі трансформації заради виживання. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції „Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах“*, м. Тернопіль, 31 берез. 2023 р. 2023. С. 87–90.
URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40882/2/MNPK_2023_Cherkashyn_I-The_banking_system_of_87-90.pdf
2. Іващенко А., Іваненко В., Приходько А. Огляд банківського сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 11/2. С. 7.
URL: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(3\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(3).3)
3. Полушкін Г., Кірхнер Р. Банківський сектор під час війни: чи достатньо стабільності?. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/bankivskyj-sektor-pid-chas-vijny-chy-dostatno-stabilnosti>
4. Ніколайчук С. Експертна дискусія «Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати?». *CASE Україна*. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2022/04/Tezy_Finansova-systema-v-umovah-vijny_v3.pdf
5. Національний банк України. Банки в умовах тривалої війни зберегли довіру клієнтів, високу операційну ефективність та прибутковість – Огляд банківського сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliiyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru>
6. Мороз Н., Червинська О., Наквацький М. Розвиток банківського сектору України. *Економіка і суспільство*. 2024. № 62. С. 6.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3912/3835/>
7. Вінокуров Я. Надподатки на надприбутки: чому держава оподатковує банки "заднім числом" і що це змінить?. *Економічна правда*.
URL: <https://epravda.com.ua/publications/2023/11/22/706863/>
8. Каплун Л. Відякін М. Банківські послуги дорожчатимуть, але ставатимуть комфортнішими. *Мінфін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/mihail-vidyakin-bankovskie-uslugi-budut-dorozhat-no-stanovitsya-bolee-komfortnymi/>
9. Вінокуров Я. Голова НБУ Андрій Пишний: Емісія гривні – це квиток в один кінець. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2024/08/13/717914/>
10. Найбільші банки України підписали меморандум про пільгове кредитування відновлення енергоінфраструктури. *Економічна правда*.
URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/06/25/715756/>
11. Огляд банківського сектору, лютий 2025 року. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2025-roku>
12. Банки України заробили 100 млрд за пів року, але кожен п'ятий – у мінусі – Опендатабот. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/banks-2025-6>
13. Огляд банківського сектору, серпень 2025 року. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2025-roku>
14. Пишний А. Як банківська система України призвичаїлася до війни. *24 Канал*.
URL: https://24tv.ua/bankivska-sistema-biznes-ukrayini-adaptualisya-do-novih-realiy_n2854586